

Dil Yanlışları

Türkçe...

Bir türlü yüzünü güldüremediğimiz dilimiz...

Devasa bir hazineye sahibiz,
ama bunun ne kadar farkındayız?

Bir avuç Türkçe sevdalısının gayretleri de olmasa...

Şakir Tuncay UYAROĞLU
Selçuk Üniversitesi Türk Dili
Bölümü Öğretim Görevlisi

Türkçe... Bir türlü yüzünü güldüremediğimiz dilimiz... Devasa bir hazineye sahibiz, ama bunun ne kadar farkındayız? Bir avuç Türkçe sevdalısının gayretleri de olmasa...

Belki, çok iddialı bir söz olacak ama bugün; toplumun bütün kademelerinde -Türkçe sevdalıları ile bu konuda duyarlılık gösterenler hariç- dilimizin imlası ve telaffuzu hesaba alınmamakta ve tam anlamıyla bir Türkçe konuşulup yazılmamaktadır.

Türkçeyi, herkesin; en az bir Türk Dili ve Edebiyatı uzmanı kadar öğrenmek ve kullanmak zorunda olduğunu asla unutmamak gerektiği kanaatindeyiz. Türkçe, sıradan bir ders ya da konu yığını değildir. Türkçe, bu coğrafyada yaşayan bütün insanların ortak paydalarından biridir. Bu nedenle ki, dilimizi en güzel ve en kusursuz biçimde kullanmak hepimizin başlıca görevidir.

Saygı değer okuyucularım, bu yazımda, günlük hayatta çok sık karşılaştığımız birtakım konuşma ve yazma kusurlarının arka planını örnek cümlelerle ele alma-

ya çalışacağız. Örneklerde de görüleceği üzere, bu yanlışların pek çoğu zamanla galatimeşhur hâline gelecek kadar yerleşmiş ve bunların doğruları unutulmaya yüz tutmuştur. Aslında; biraz dikkat edilir, gayret gösterilirse konuşma ve yazma kusurlarından kısa sürede kurtulmak, mümkün bir Türkçe kullanmak mümkün olacaktır.

Konuşma ve yazma kusurlarıyla ilgili örnek cümlelerde yanlışlığa sebebiyet veren kısım altı çizili olarak, bu ifadenin doğrusu da parantez içinde koyu harflerle sunulmuştur.

Bu dünya, ne sana ne de bana kalmaz (kılır).

“ne... ne..”li cümlelerin yüklemi, asla olumsuz olmamalıdır. Şayet yüklem olumsuz olursa, cümlenin anlamı tersine döner. Yani, cümle “Bu dünya, sana da bana da kalır.” şekline dönüşür. Malum olduğu üzere, burada kastedilen dünyanın fâni olduğu ve kimseye kalmayacağıdır.

Eller gibi davranıp görmemezlikten (görmezlikten) gelme.

“gör-” fiilinin olumlu geniş zaman- da 3. tekil kişi için kullanımı “görür” şeklindeyken, bunun zıddı “görmez”dir, “görmemez” değil. Olumsuzluk ifade eden iki eki, “memez” şeklinde üst üste kullanırsak, cümle “Başkaları beni görmüyor, sen de beni görme.” şekline dönüşür. Oysa, burada kastedilen tam tersidir, yani “görülme”tir.

Erzurum’un düşman işgalinden kurtuluşunun 103. yıl dönümü kutlamaları **resmî geçitle (resmigeçitle / geçit resmiyle / geçit merasimiyle / geçit töreniyle)** başladı.

“resmî”, “gayriresmî”nin zıddıdır. Bu cümlede, geçit töreninin resmî veya gayriresmî oluşundan bahsedilmemektedir. Zaten, geçit töreninin gayriresmî olması da söz konusu değildir. Gayriresmî olan, ancak izinsiz gösteri ve yürüyüş olur.

“resmî geçit” ifadesinin yerine; resmigeçit, geçit resmi, geçit merasimi ya da geçit töreni tamlamalarından biri kullanılmalıdır.

Eninde sonunda (önünde sonunda) bir gün bana döneceksin.

İkilemenin doğrusu, “önünde sonunda”dır. “ön” ile “son” ve “en” ile “boy” birbiriyle bağlantılı kelimelerdir. Bir konuyu, “enine boyuna” ele alabiliriz, burada bağlantı doğrudur. Ancak söz konusu cümlede yer alan ikileme “eninde sonunda” şeklinde kullanılırsa, ilgisiz iki kelime, “en” ile “son” bir araya getirilmiş olur.

Yıllar öncesinde TRT’de yayımlanan “Zeki-Metince” adlı mizah programının bir bölümü dil yanlışlarına ayrılmış ve bu bölümdeki parodilerden birinin konusu da bu ikileme için düzenlenmiştir.

Geçen sene, babam hacıya (hacca) gitmişti ve maalesef onu Hicaz’da kaybetmişti.

Anadolu’nun bazı yörelerinde yaygın olarak tercih edilen “hacıya gitmek” fiili, ancak daha önce hacca giden ya da adı “Hacı” olan birine gitmek anlamında kullanılabilir. Hac farızasını yerine getirmek anlamındaki fiil ise “hacca gitmek” şeklindedir.

Getir el basayım kelim Allah’ı (Kelamullah’ı), ne sen beni unut, ne de ben seni.

“Yeşil Ördek Gibi Daldım Göllere” türküsünün bu dizesi, birçok sanatçı tarafından yıllardır böyle söyleniyor. Zannederim, bunda en büyük etken, Allah lafzı celilinin “Kelamullah” derken değişime uğraması ve “Ullah” şeklinde söylenmesidir. Sanatçılarımız, bu değişikliği kabullenmemekte ve bu durumu saygısızlık olarak düşünmektedirler.

“Rasulullah, Emanetullah, Abdullah, Sadullah, Nurullah, Lafzatullah, İbaddullah, Veliyullah...” tamlamalarında da görüldüğü üzere; bu kelimeler Arapçanın tamlama kurallarına göre türetilmiştir. Söz konusu dizede “Kelamullah”, yani Allah Kelamı Kur’an-ı Kerim’den bahsedilmektedir. “Kelam Allah” ile “Kelamullah”tan maksat Kur’an-ı Kerim olsa da, “Kelam Allah” asla kurallara uygun bir tamlama değildir.

30 ile (ila) 40 yaşlarında bir dinleyici topluluğuna hitap ettim.

Türkçe kökenli “ile” edatıyla, “kadar” anlamındaki Arapça kökenli “ila” edatı birbirlerinden farklıdır.

“30 ile 40 yaşlarında...” dersek, sadece 30 ve 40 yaşlarında olanlar; “30 ila 40 yaşlarında...” dendiğinde de, yaşları 30-40 arasında olanların tamamı (30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40) anlaşılır.

Ne söylüyorsunuz siz, Allah aşkınıza (Allah aşkına)?

Bu cümlede kastedilen “Allah aşkı”dır. Bu ifadenin sonuna, kibarlık olsun diye 2. çoğul şahıs iyelik ekini getirmek doğru değildir. Çünkü “Allah aşkı” derken, 3. tekilden söz edilmektedir, 2. çoğuldan değil.

Bu söz birden fazla kişiye sarf edilse de sonuç değişmez. Zaten cümlenin girişinde kibarca bir ifade var: “söylüyorsunuz.” şeklinde. Cümlenin devamında ise, kabalaşmak asla söz konusu değil.

Saat 5 gibi (civarında) orada oluruz.

Saatin “gibi”si olmaz. Eğer, sözümlün eriysek, “saat beşte...” deriz ve o saatte orada oluruz; elbette, birkaç dakika öncesine ve sonrasına rıza gösterilmesi durumunda da, “saat beş civarında...” deriz.

Eski metinlerde, bir de -zaman su gibi akıp gittiğinden olsa gerek- “...sularında” sözü kullanılırdı.

Önemli bir hatırlatma: Zaman birimlerinin rakamla yazımı esnasında ciddi bir yanlışlık yapılmaktadır. Saat ve dakika bildiren kısımlar aynı boyda rakamlarla yazılmamakta, saat için standart ölçüde rakamlar kullanılırken, dakika için ise daha küçük rakamlara yer verilmektedir.

Oysa; saat, dakika, saniye, salise birer zaman birimidir. Bir maraton koşusunun canlı yayını esnasında, ekranda akıp giden rakamlara bakarsak göreceğimiz manzara şudur: Saatten saliseye varıncaya kadar bütün zaman birimleri, kesinlikle aynı boyda rakamlarla yazılmıştır.

Doğrusu da budur. Dakika, saatten; saniye, dakikadan; salise, saniyeden küçüktür diye farklı boyda yazılacak olursa işimiz daha da zorlaşır. Bir de, zaman birimleri yazılırken aralarına nokta konur, iki nokta değil...

Yöremizin meşhur yemeklerinden biri de **saç kavurmadır (sac kavurmasıdır)**.

“saç kavurma”, lokantalarımızdan bir tercih faciası örneği. Düşünün bir kere; yaygın olarak kullanılan şekliyle bu tamlama, size anlam olarak neyi hatırlatıyor? Aklınıza gelen, hâşâ huzurdan, “kıl kavurma, tüy kavurma” değil mi?

Malum olduğu üzere, dilimizde -istisnaların dışında- kelime sonunda “b, c, d, g” ünsüzleri bulunmaz ve bunların sert karşılıkları olan “p, ç, t, k” ünsüzleri bulunur. Fakat az sayıda da olsa, “b, c, d, g” ünsüzleriyle biten kelimeler vardır; sac, ad, od, öd, ud... gibi.

Böyle kelimeleri söylerken ve yazarken, elbette dikkat etmeliyiz, çünkü kelimelerdeki anlam farklılığı bizi sıkıntıya sevk edecektir, özellikle yemek ismi olan “sac kavurması”nda, daha çok titizlik göstermemiz gerekmektedir. Aynı durum; “sac böreği”, “sacarası”, “sac ekmeği”, “sac kebabı”, “tavuk sac”, “karışık sac” için de geçerlidir.

Demircilikle uğraşan meslek erbabının “saç”ı kullanmayı; bütün yazışmalarında, iş yeri levhalarında ve kartvizitlerinde “sac”ı tercih etmesi ve Konya’da düzenlenen bir fuarın adında “Sac İşleme Teknolojileri” ifadesinin geçmesi de hayli dikkat çekici ve takdire şayan bir durumdur.

Türkî Cumhuriyetlerle (Türk Cumhuriyetleriyle) bağlarımızı kuvvetlendirmeliyiz.

Türk Cumhuriyetleri, Türk Devlet ve Topluluklarından bahseden birçok kişi “Türkî” lafzını kullanıyor. Oysa, “Türkî”; Asil, Necip ve Aziz Türk milletiyle ilgili olan hususlar demektir. “Türk Cumhuriyetleri” yerine, “Türkî Cumhuriyetler” denmez; İs-

lam ülkelerinden söz ederken İslamî ülkeler, Arap devletlerinden söz ederken de Arabî devletler denmeyeceği gibi. Bu da yetmezmiş gibi, “Türkî” sözünü yetersiz bulan bazı kişiler, daha da abartılı bir ifade olan “Türkiş” şeklini kullanıyorlar.

Üniversitemiz Türkçe Topluluğunun düzenlediği şiir şölenine (şiir şöleni) teşrifiniz saygıyla rica olunur.

Anlamı, “bir kişinin, varlığıyla bulunduğu yeri, yerin şahsında oradaki insanları şerefleştirmek” olan “teşrif etmek” fiili, ismin-i hâlindeki kelimelerle kullanılır; davete icabet etmek suretiyle düğünü, nişanı, konferansı, paneli... teşrif ederiz. Eğer ismin-e hâli tercih edilirse, yukarıdaki cümle “Şiir şölenine şerefleştirmeniz...” şeklinde ucube bir ifadeye dönüşür.

Sizden çok elektrik aldım. (Sizden çok etkilendim. / Sizi çok beğendim. / Size hayran oldum. / Size içim ısındı. / Size kanım kaynadı.)

“Sizden çok elektrik aldım, lütfen borcumu söyler misiniz? (!)” der gibi. Hatta “Sakin dokunmayın yakarım.” der gibi. O da olmadı, “Beni, ayaklı hidroelektrik termik santrali mi zannettiniz?” der gibi. İnsan, birinden elektrik almaz; ya o kişiden çok etkilenmiştir ya da söz konusu kişiyi çok beğenmiştir.

Kusura bakmayın ne olur! Alınan elektriğin iki çeşidinin bulunduğunu söylemeyi unuttuk: pozitif elektrik ve negatif elektrik.(!)

Hani benim Recep'im, Recep'im, / Sarı lira vereceğim (Sarılı da vereceğim), / Almazsan karakola gideceğim.

“Gemilerde Talim Var.” türküsünden bir bölüm. Bu türkünün nakarat kısmı yıllardır hep yanlış söylenmekte. Sevdiğiniz hem sarı lira vereceksi-

niz, hem de almadığı takdirde karakola gideceksiniz, olur mu böyle şey?

Türküde yer alan “sarılı da vereceğim”in bir benzeri, “Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar.” türküsünün nakarat kısmında da geçmektedir: “ Uçan da kuşlara malum olsun, ben annemi özlerim.”

Dilimizde bu şekilde kullanışlara rastlanmaktadır. Her iki cümleye eklenen da / de bağlacı sayesinde sarı livermek ve uçmak fiilleri daha da etkili hâle gelmiştir.

Artı sizinle (Bir de sizinle) görüşmemiz lazım.

Hastayım, artı (üstelik) canım sıkın.

Bir süredir, bazı kişilerin kullandıkları ilgi çekici bir söz var: ARTI. Elbette, biz bu sözü önceden de kullanıyorduk, ama sadece matematikte. Şimdi, neredeyse kullanılmadığı hiçbir yer kalmadı. Cümlesini bir türlü tamamlayamayan “ve” bağlacını hatırlamayan yahut kullanmak istemeyen, iki lafı bir araya getiremeyen insanlar “artı” ile meseleyi kolayca (!) hallediyorlar.

Şu cümlenin ne derece doğru olduğunu, takdirinize bırakıyoruz: Bugün okula gideceğim, artı Pelin Hanım’la görüşeceğim, eksi Ümit Bey’le görüşmeyeceğim.

Önemli bir hatırlatma: “artı” ve “eksi” sözlerinin; iyi-kötü, kazanç-kayıp, kâr-zarar, avantaj-dezavantaj, sevap-günah kelime çiftlerinin yerine, bazı durumlarda kullanılması mümkün olmaktadır.

25 Ocak 2021 itibarıyla (itibarıyla) Elazığ’daki depremzedelere kalıcı konutlar teslim edildi.

“ile” edatı, bitişik yazılacağı zaman eklendiği kelimelerin ünlü uyumla-

rına uyar. Eğer eklendiği kelime de ünlü uyumu yoksa, kelimenin son ünlüsü dikkate alınarak uyum gerçekleştirilir. Aynı yazıldığında ise uyum şartı aranmaz.

Aslında, bu cümlede “itibarıyla” denmesine bile ihtiyaç yoktur. “25 Ocak 2021’de...” demek yeterliydi. “an itibarıyla” yerine de “şu anda” denmesi daha uygundur.

Ayrıca; ben, sen, biz, siz, o, bu, şu, kim kelimelerine eklenişi diğerlerinden tamamen farklıdır.

benle, benlen, benimlen (benimle, benim ile) / senle, senlen, seninlen (seninle, senin ile) / bizle, bizlen, bizimlen (bizimle, bizim ile) / sizle, sizlen, sizinlen (sizinle / sizin ile) / onla, onlan, onunlan (onunla, onun ile) / bunla, bunlan, bununlan (bununla, bunun ile) / şunla, şunlan, şununlan (şununla, şunun ile) / kimle, kimlen, kiminlen (kiminle, kimin ile) ...

itibarıyla, itibarıyla, itibarıyla, itibarıyla (itibarıyla, itibarı ile) / dolayısıyla, dolayısıyla, dolayısıyla, dolayısıyla (dolayısıyla, dolayısı ile) / tamamiyle, tamamiyle, tamamiyle, tamamiyle (tamamiyle, tamamı ile) / amacıyla, amacıyla, amacıyla, amacıyla (amacıyla, amacı ile) ...

babasıyla, babasıyla, babasıyla, babasıyla (babasıyla, babası ile) / halasıyla, halasıyla, halasıyla, halasıyla (halasıyla, halası ile) / dayısıyla, dayısıyla, dayısıyla, dayısıyla (dayısıyla, dayısı ile) / karısıyla, karısıyla, karısıyla, karısıyla (karısıyla, karısı ile) / kocasıyla, kocasıyla, kocasıyla, kocasıyla (kocasıyla, kocası ile) ...

Mekânı cennet olası sevgili Âşık Veysel’in “Kara Toprak” türküsünde geçen;

“Garnın yardım gazmayınan belinen, / Yüzün yırttım tırnağınan elinen, / Yine beni garşıladi gülünen, / Benim sadık yârim kara topraktr.” söyleyişini bu grubun istisnası olarak kabul etmek lazımdır.

Bugün evimize bir çilingirci (çilingir) çağırdık.

Bakkal, berber, kasap, manav, çilingir, avukat, öğretmen, doktor, hâkim... zaten birer meslek ismidir. Usulen de ahlaken de bu kelimelere -cı ekinin getirilmesi uygun değildir.

-cı ekinin doğru kullanımı, ancak; eczacı, sebzeçi, kitapçı, ayakkabıcı, çorapçı, çantacı, tamirci, bankacı, işletmecisi, sigortacı... gibi meslek isimlerinde geçerlidir.

Hakikatı (Hakikati) söylemekten hiçbir zaman çekinmeyiniz.

Sonunda “ince t” ve “ince l” sesi bulunan kelimelerle ilgili ciddi tereddütlerimiz var. Bu tür kelimeler, bütün ünlüleri kalın olsa bile ince ünlülü ekle genişletilir.

Elbette, böyle kelimeler tek tek ezberlenmeyecektir. Yeri geldikçe ve lazım oldukça bu kelimelerin yazılış şekillerine bakılmalı ve öğrenilen bilgiler bir daha unutulmamalıdır.

Mesela; “santral” kelimesinin nasıl genişleyeceğini merak ediyoruz. İmla Kılavuzu’na baktığımız zaman şunu göreceğiz: santral, -i. Bu demektir ki, bu kelimeye gelecek olan ek ince ünlülü.

Uyarı: İnce t’li kelimelere çok benzesine rağmen, “ziraat” kelimesinde kesinlikle inceme yoktur. 650.000 kelime Türkçe Sözlük’te yer alan ince l’li kelimelerin sayısı 400 civarında iken, ince t’li kelimelerin sayısı 50’dir.

Kalın T’li ve kalın L’li kelimelerin yanında, ince T’li ve ince L’li kelime-

lerde olduğu gibi ek bilgi yer almaz. Söz konusu kelimelerin okuyucuya sözlükte sunulduğu şöyledir:

İnce t’li kelimeler: cemaat, -ti, / dikkat, -ti / hakikat, -ti, / itaat, -ti / kabahat, -ti / kanaat, -ti / menfaat, -ti / saat, -ti, / sadakat, -ti / seyahat, -ti, / sirkat, -ti / sürat, -ti / şefaahat, -ti / şefkat, -ti...

Kalın t’li kelimeler: aidat, beyanat, inşaat, mevduat, mevzuat, mutabakat, müracaat, tabiat, tadilat, tarikat, tatbikat, tenzilat, tevdiat, vuslat, zanaat, zayıyat, ziraat...

İnce l’li kelimeler: amiral, -li / ekol, -lü / faal, -li / general, -li / gol, -lü / hâl, -li / helal, -li / hilal, -li / hol, -lü / ihlal, -li / ihtimal, -li / iptal, -li / istiklal, -li / kabul, -lü / menkul, -lü / moral, -li / sembol, -lü / sosyal, -li...

Kalın l’li kelimeler: bal, bavul, çal, dal, davul, kal, karakol, kovul, mal, maral, marul, nal, sal, savrul, savul, sol, şal, yal...

Hocam; sağlığınız, sıhhatiniz nasıl? (Hocam, sağlığınız nasıl? / Hocam, sıhhatiniz nasıl?)

Doğrusu bu soruya –latife niyetiyle– şöyle cevap vermeyi çok isterdim: “Sağlığım çok iyi, ancak sıhhatimle ilgili çok ciddi problemler var; şekeri kontrol edemiyorum, giderek obezleşiyorum, kalp rahatsızlığım devam ediyor.”

Karşı taraf böylesi bir durumda ne yapardı dersiniz? Tam bir şok anı, eminim sağlığımı ve sıhhatimi birlikte sorduğuna pişman olurdu ve bir daha kimseye ikisini birden sormazdı. Dilimizde eş anlamlı kelimeleri bir arada kullanmanın bir meziyet olmadığı, tam tersi fazlalıktan kaynaklanan anlatım bozukluğuna yol açtığı kesinlikle unutulmamalıdır.

İstisnalar: doğru dürüst / parasız pulsuz / güçlü kuvvetli, / envaiçeşit / gizli sırlar...

Bu hastalıkta **ölüm şansı (ölüm riski / ölüm oranı / ölüm ihtimali)** çok fazladır.

Ölümü “şans” olarak değerlendirmek, ancak ölüm gününü “Şeb-iarus” (düğün gecesi) olarak gören Hz. Mevlâna’ya has bir durum. Bizim o seviyeye gelmemiz, elbette ki imkânsız. Bu konuya, bir de şifa bulmaz hastalığa düşenler için ölümün bir nimet olduğu cephesinden de bakmak lazımdır. Hani deriz ya: “Ört ki, ölem.” ya da “Ya Rabbî, iki iyilikten birini ver.”

“Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü” isimli **müthiş eser (mükemmel / muhteşem / muazzam eser)**, 1991 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı yayını olarak okuyucuyla buluşmuştu.

“müthiş”in anlamını bilsek, her hâlde bu şekilde hiç kullanmazdık. Türk Dil Kurumuna ait Türkçe Sözlük’te “Müthiş” kelimesi için şu açıklamalar yapılmıştır: Korkuya düşüren, korkunç, dehşetli / Şaşılacak kadar değişik / Çok rahatsız eden, dayanılmaz / ‘Ne acayip şey’ anlamında kullanılan bir söz.

Son yıllarda bir şeyden övgüyle bahsedilirken, “şaşılacak kadar değişik” anlamından hareketle bu sıfatı kullananları çok duyuyoruz. Bu sebeple “müthiş” kelimesini galatımeşhur olarak kabul etmek yerine; “mükemmel, muhteşem, muazzam” kelimelerinin ifadenizi güzelleştireceğini lütfen hiçbir zaman unutmayınız.

Lezzet Lokantası’nın etli ekmeğini **şiddetle (ısrarla / hararetle / bilhassa / özellikle / hassaten)** tavsiye ederim.

Ne olur böyle demeyin, bilen bilmeyen Konya’da zorla ve dayakla etli ekmeği yediriyoruz zannedecek. Elbette, tescillenen ve İmla Kılavuzu’na da giren etli ekmeğimizi herkes yesin, ama kendi rızasıyla.

Petrol fiyatlarının ucuzlamasına halk **olumlu tepki gösterdi. (Petrol fiyatlarının ucuzlamasına halk sevindi. / Petrol fiyatlarının ucuzlamasını halk memnuniyetle karşıladı.)**

“eleştirî”nin olumlu ve olumsuz şekilleri vardır, ama “tepki” daima olumsuz biçimde gerçekleşir.

Son dakika içerisinde attığı golle takımının galip gelmesine **neden oldu. (Son dakika içerisinde attığı golle takımının galip gelmesini sağladı.)**

Keşke o golü hiç atmasaydı, “neden” olacağını bilse, hiç atar mıydı? Garibim, o günden beri yorgan döşek yatıyor. (!)

Bu manzara **aşırı derecede (çok) güzel.**

Korkunç derecede güzel ve alımlı bir kadın **(Çok güzel ve alımlı bir kadın)** kapıdan içeri girdi.

Türk Dili sınavı **korkunç güzel / manyak güzel / dehşet güzel / müthiş güzel (gayet güzel / oldukça iyi / mükemmel)** geçti.

Kuraklık, çiftçilerin **zarar görmesini sağladı. (Kuraklık, çiftçilerin zarar görmesine yol açtı. / Kuraklık, çiftçilerin zarar görmesine sebep oldu.)**

Kocaeli ve Düzce depremlerinin bütçemize **katkısı (zararı)** epeyce fazla oldu.

Bu cümle, bize İstanbul İkitelli Basın Ekspres Yolunda meydana gelen sel afetinden nemalanmak için minibüs kiralayarak olay mahalline intikal

edip suya kapılan malzemeleri talan eden yağmacıları hatırlattı.

Öğrencilerimizin bazıları, fASFakir (çok fakir / oldukça fakir) aile çocuklarıdır.

Türkçede “fASFakir” şeklinde bir pekiştirme sıfatı yoktur. “fakir” in pekiştirilmiş hâli, ancak; “çok fakir”, “oldukça fakir” gibi ifadeler olabilir. Meğer beterin beteri varmış. Biz, “fASFakir”in doğru olmadığını söylerken, bakıyoruz; bir de nur topu gibi “fufukara”mız olmuş!

Bazı isim ve sıfatları pekiştirmek için yapılan işlem esnasında “pırasam”ın ünsüzleri kullanılır. Pekiştirmede dikkate alınan en önemli nokta, “prsm” sesleri eklenerek yapılan yeni şekillerden hangisinin kulağa daha hoş geldiğidir. Bir pekiştirme sıfatının ikinci şekli olmaz ve her kelimedede de bu işlem uygulanmaz. Lütfen, Türk Dil Kurumu tarafından hayata geçirilmeyen şekilleri pekiştirme sıfatı olarak kullanmayınız.

fASFakir, fufukara (çok fakir, oldukça fakir) / beşbeter (beşbeter) / yesyeni, yepsyeni, yepisyeni (yepyeni) / tamtaze (taptaze) / veresyil, yesesyil (yemyesil) / epeski (çok eski) / zepzengin (çok zengin, oldukça zengin) ...

06.09.1959’da Konya’da **dünyaya geldim (dünyaya gelmişim)**

06.09.1959’da dünyaya geldiğim, bana annem ve babam başta olmak üzere, aile büyüklerim tarafından aktarılıyor.

“dalıp gitmek, doğmak, dünyaya gelmek, içi geçmek, sızmak, uyuyakalmak, uyumak...” fiilleri; 1. tekil şahıs tarafından mutlaka, “dalıp gitmişim, doğmuşum, dünyaya gelmişim, içim geçmiş, sızmışım, uyuyakalmışım, uyumuşum...” şekille-

rinde kullanılmalıdır. Ancak, “Okula gittim.” cümlesi de “Okula gitmişim.” şekline asla dönmemelidir. “Gitmişim de haberim yok, farkında değilim.” der gibi.

Alaaddin Tepesi’nden aşağı dimdirek (direkt / dosdoğru) giderseniz, Mevlâna Türbesi’ne ulaşırsınız.

Otogarlarda, çığırtkanların “Direk Ankara”, “Direk İstanbul”, “Direk İzmir” diye bağırışlarını çok duyarız. Bu da yetmezmiş gibi, levhalarda bile “direk”le başlayan tamlamalarla karşılaşırız. İngilizce kökenli “direkt”in başına gelmeyen kalmadı. Söylenişi hayli zor olunca, önce sonundaki “t” ünsüzü düştü ve “direk” oldu çıktı. “direkt”in “direk” olmakla da çilesi bitmedi ve beterin beteri oldu.

Bu kelimeyi bir de pekiştirme sıfatı hâline getirip “dimdirek” yaptık ya değmeyin keyfimize!.. “dimdirek” de bizi kesmeyince, “direk”in sonuna bir de “man” getirdik, oldu: “direkman”. Aslında anlam yine aynı: doğrudan, aracısız, dosdoğru. “direkman” ve “dimdirek” kelimeleri; ne dilimizde var, ne de İngilizcede.

Telefon ve kablolu televizyon faturalarınız, bankamız tarafından son ödeme tarihinde otomatikman (otomatik olarak) ödenecektir.

“otomatikman” diye bir kelime; ne dilimizde var, ne de İngilizcede. İngilizcedeki kelime sadece “otomatik” şeklindedir.

Bık geldi. / Daral geldi. / Kal geldi. / Bay geldi.

Bir insana; “bık” gelmez, “daral” gelmez, “kal” gelmez, “bay” gelmez. *Çünkü*, bunlar emir kipidir. Eğer, bu tercihler doğru olsaydı; “üzül” geldi, “ağla” geldi, “otur” geldi, “git” geldi, “gel” geldi... diyebilirdik; ama bu mümkün değil. Bir insan, ancak;

“daralır”, “bunalır”, “bıkar”, bir insanı “hafakanlar basar.” Bir insana gelmesi gereken bir şey varsa, o da “gına”dır. Biraz hassasiyet lütfen!..

kiçi-kiçig

“Keçiborlu, Keçiören, Keçi Muhsine, Kіçikapı ...” gibi yer adlarında geçen “keçi” ve “kiçi” sözleri bugün küçük şeklinde kullandığımız Eski Türkçe“-kiçig”den gelmektedir.

Ancak; Keçiğalı, Keçibeli, Keçibükü, Keçiçalı, Keçideresi, Keçikaya, Keçikıran, Keçiler, Keçili, Keçipazar, Keçipınarı, Akkeçili, Akçakeçili, Kara-keçili... gibi ilçe, kasaba ve köy adları bu grubun istisnalarıdır.

Anadolu’da “keçi...” ya da “kiçi...” ile başlayan bazı yer adlarının yanında,“ulu...” ile başlayan bir yer adı daha vardır: Keçiborlu-Uluborlu, Keçi Muhsine-Ulu Muhsine, Kіçikapı-Ulukapı... gibi.

Buradan da anlaşılacağı üzere,“-keçi...”li yer adlarının bazılarının; keçiyle, koyunla uzaktan yakından ilgisi yoktur. Konya Selçuklu’ya bağlı Keçi Muhsine köyünün adı, İçişleri Bakanlığının onayıyla Küçük Muhsine şeklinde düzeltilmiştir. Darısı, aynı durumda olan diğer yer adlarının başına.

uçmak-tamu

Malumunuz “cennet” ve “cehennem” kavramları Arapça kökenli. Bunların yerine Eski Türkçede “uçmak” ve “tamu” kelimeleri kullanılıyordu.

Anadolu’da bazı iş yerlerinin adında “uçmak” sözüne rastlamaktayız: Uçmak Bakkaliesi, Uçmak Sıhhi Tesi- satçısı, Uçmak Kırathanesi, Uçmak Berber Salonu... Bu iş yeri sahiplerini tebrik etmek gerek. *Çünkü*, hepsinin iş yerlerinin adında “cennet” kavramı var.

Çok şükür; Tamu Pastanesi, Tamu Kasabı, Tamu Kırtasiye diye bir işletme adıyla hiç karşılaşmadık. “tamu” kelimesiyle isimlendirilen tek işletme levhası gördüm şu ana kadar: Tamu Korku Tüneli. Doğrusu, bu kelimenin kullanımı ancak böylesi bir durumda uygun olabilirdi: Cehennem Korku Tüneli. Hem cennet, hem korku tüneli olacak hâli yoktu ya.

Arabeks (Arabesk) müzik, beni ol- dum olası hiç sarmamıştır.

Motifleri girift ve iç içe geçme şeklinde olan süsleme tarzına Avrupalıların verdikleri isim, Türkçede ise, “girift” ve “Arap yolu” olarak da adlandırılan İslam süsleme sanatı.

Önceleri sadece mimaride kullanılan, günümüzde ise hem mimaride hem de müzikte rağbet ettiğimiz bu kelime, “Arap” millet adı ile Yunanca kökenli olan “esk” takısından oluşmuştur. Özellikle arabesk tutkunlarının, kelimeyi “arabeks”, “arabex” ve “arabekis” diye kullanmaları çok dikkat çekicidir. Arabesk müzikten hiç hazzetmem. Biliyorum, “arabeks”çiler bana çok kızacak; ama teması hep karamsarlık, hep Yaradan’a isyan, hep umutsuzluk olan müzik türü benim hoşuma gitmiyor.

Lüküse (Lükse) bu kadar düşkün olduğunuzu bilmezdim.

Gönül isterdi ki, “Lüküs Hayat” müzikalinin gözde şarkısındaki gibi söyleyelim “lüks” kelimesini... Ancak, “Lüküs gömleği” ve “Lüküs Hayat” istisnaları dışında “lüks” deme lüksümüz yok.

Size çukulata (çikolata) ikram edebilirim.

Aslında bu kelimeyi yüreği sevgi dolu insanımız en güzel şekilde söylemekte: “çukulata” diye. Ancak İmla Kılavuzu’nda “çikolata” şeklin-

de geçen bu kelimeyi bazı kibarlık budalası kişiler de “çikilôta”, “çiklôta” diye söylemekten geri kalmıyorlar. Keşke, Türk Dil Kurumu da “çukulata” kelimesini benimsemiş olsaydı. “çukulata”nın tadına o zaman hiç doyum olmazdı değil mi?

Bizimkisi (Bizimki) bir aşk hikâyesi...

Kara sevda **bizimkisi (bizimki)**...

Bu şarkıları, biz de -doğru olmadığı hâlde- güfte ve beste üstatlarına hürmeten “Bizimkisi...” diye söylüyoruz. Oysa, dilimizde; aynı görevi üstlenmiş olan üçüncü tekil şahıs iyelik eki ile aitlik eki, üst üste kullanılmaz.

benimkisi (benimki) / seninkisi (seninki) / bizimkisi (bizimki) / sizin-kisi (sizin-kisi) / çoğusu (çoğu) / kızısı (kızı) / oğlusu (oğlu) / şeyisi, şeysi (şeyi) ...

Reşat Nuri Güntekin Sokak'ta (Reşat Nuri Güntekin Sokağı'nda) oturuyoruz.

Dilimizde; isim ve sıfat tamlaması yaparken, tamlayan önce, tamlanan ise sonra gelir. Artık, isim ve sıfat tamlamalarımızı; -sadece kelime almakla yetinmediğimiz- Batı dillerinin kurallarına göre yapıyoruz.

Eczane Şifa (Şifa Eczanesi) / Lokanta Lezzet (Lezzet Lokantası) / Otel Köşk (Köşk Oteli) / Pastane Yağmur (Yağmur Pastanesi)...

Sokak, cadde, mahalle, bulvar, alan, okul, cami, çarşı vb. isimlerinde yapılan yanlışların hiç sonu gelmiyor. Söz konusu isimler, eğer sıfat tamlamasından oluşmuşsa; Pembe Köşk, Mavi Sokak, Ulu Cami, Büyük Çarşı... *şekilleri* kullanılmalıdır. Ancak, bu isimler, isim tamlamasından oluşmuşsa, tamlama kurallarını dikkate alarak; bu tür tamlamaları iyelik ekiyle bitirmek gerekmektedir:

... Sokağı, ... Caddesi, ... Camisi / ... Camii, ... Çarşısı, ... Mahallesi gibi.

hikaye (hikâye), / kağıt (kâğıt), / ka-tip (kâtip), şikayet (şikâyet)...

Uzun bir süredir Konya'da **ikâmet (ikamet)** ediyoruz.

Üstteki kelimelerde ünlülerin ince olan şekilleri doğruyken, alttaki cümlede geçen “ikamet”in “a” sı ise kalındır.

“Şapka”, -asıl adıyla; düzeltme ve inceltme işareti- öyle garip bir noktalama işareti ki; nerede, ne zaman kullanılacağı henüz tam olarak öğrenilemedi. Kimileri, “yayla” sözünü “yaylâ” diye yazarken, kimileri de “hâlâ” sözünü “hala” diye yazmakta hâlâ ısrar ederler. “hâlâ” sözünü, “hâla” ya da “halâ” şekillerinde yazanlara bile rastlamaktayız.

Şapkalı ünlüleri söyleyemeyen, yani “kâğıt” a “kâğıt” diyemeyen kişilerin bir tek mazereti var: “Dilim dönmüyor.” Şapkalı ünlüleri söyleyememe, bir fiziki özür değildir. Sadece, ihmalden ve bu konunun ciddiye alınmayışından kaynaklanmaktadır. Asıl fiziki özür, yani dilin dönmemesi, özellikle “R” sesinde çok görülmektedir.

Günümüzde, kekemeliğin ve “r” özürülüğünün bile tedavisi sadece bir haftada yapılabilmektedir. Zannedersiniz ki, şapkalı ünlüleri söyleyememek bir rahatsızlık ve asla tedavisi yok. Hayır, kesinlikle böyle bir şey söz konusu değil. Şapkalı ünlüleri söylemenin bir tek yolu var: İçinde şapkalı ünlü geçen kelimelerin çokça olduğu edebî metinleri yüksek sesle defalarca okumak...

Önemli bir hatırlatma: 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren, TDK tarafından Batı kökenli kelimelerden düzeltme ve inceltme işareti kaldırılmıştır. 2011 yılı tıpkıbasımı olarak okuyu-

cuya ulaşan 2019 baskısı Türkçe Sözlük'te 412 kelimenin imlası şapkalı olarak gösterilmiştir.

Şöför Nebahat (Şoför Nebahat) tiplemesiyle tanınan sanatçımız Sezer Sezin'dir.

Nasıl yazılacağı ve söyleneceği bir türlü öğrenilemeyen talihsiz bir başka kelime daha. Bunun da öyle farklı modelleri var ki: *şofor, şöfer, şüfer, şofer, şöför, şüför, şüfür...*

“Şoför”, Fransızca kökenli. Dilimizin kurallarına hiç uymadığı için, farklı söyleyiş tarzlarının olması gayet normal. Keşke, bu kelime için; yaygın olarak kullanılan ve ünlü uyumlarına da uyan “şöfer” ya da “şüfer” modellerinden birini kalıcı hâlde getirebilseydik ya da tamamen Türkçe olan “sürücü” kelimesini bağrımıza sağlam bir şekilde basabilseydik...

Salgın döneminde hiçbir sanatçı **sahne alamadı (sahneye çıkamadı)**.

Mankenler için “podyuma çıkmak” fiili kullanılırken, sahne sanatçıları için “sahne almak” fiilinin ısrarla tercih edilmesi oldukça manidardır.

alkol almak (içki içmek) / avar yapmak (ayarlamak) / banyo almak -duş almak (banyo yapmak, yıkanmak, duş yapmak) / bekleme yapmak (beklemek) / bindirme yapmak (bindirmek) / çay almak (çay içmek) / film yapmak (film çevirmek) / gazete yapmak (gazete çıkarmak) / gecikme yapmak (gecikmek) / heyecan yapmak (heyecanlanmak) / indirme yapmak (indirmek) / istek almak (istenmek) / Kadıköy yapmak (Kadıköy'e gitmek) / kahve almak (kahve içmek) / panik yapmak (paniğe kapılmak) / umut etmek (ummak) / yemek almak (yemek yemek) / yenilgi almak (yenilmek)...

Kusursuz, mükemmel ve yüzde yüz Türkçe temennisiyle...